

The Status of the Personality Profile in the criminal justice process of children and adolescents (Case study of Hamedan city)

Golnaz Hayati¹, Mehri Barzegar²

1. Master in Criminal Law & Criminology, Assistant Professor in Bu-Ali Sina University, Faculty of Humanities, Law Department, Hamedan, Iran.

Email: golnazhayati@gmail.com

2. Assistant Professor in Bu-Ali Sina University, Faculty of Humanities, Law Department, Hamedan, Iran.

*. Corresponding Author: m.barzegar@basu.ac.ir

S.D.I.L.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

انجمن ملی محققین حقوق کیفری

انجمن ملی محققین حقوق کیفری

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

DOI:

10.22034/JCLC.2024.424949.1943

Received:

13 November 2023

Accepted:

11 May 2024

Published:

5 September 2024

ABSTRACT

The policy of correction and treatment and individualization of punishments can only be achieved by identifying the personality of the perpetrator and the risk and protective factors, and the personality profile is a tool for implement of this policy. Including extensive personal, family, social, and criminal information, the personality profile is crucially important in juvenile cases, due to the impairment of cognitive development. This is confirmed in Article 286 of the Criminal Procedure Law. However, the law is silent about the impact of it on the judge's decision. The manner of filing it in Iran and its great distance from the standard tests based on the model of risk-need-responsibility creates the ambiguity that the insufficiency of the laws may lead to incomplete and bureaucratic

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

implementation. In order to resolve this vagueness, applying the method of secondary and quantitative analysis of data, 43 personality files from the criminal cases of juveniles in 2023 were examined in the Criminal Branch 2 of the juvenile Court of Hamedan and their rulings were studied and the vital information was copied from their personality profile.

The findings of the research indicate that personality profile has been prepared for all juveniles accused of 4th to 6th degree of Ta'ziri crimes, but the questions are far from the standards of assessing the delinquency of juveniles and there is no accurate method to determine the risk level of juvenile recidivism and the decisions of judges are not much affected by the contents of the personality profile.

Keywords: Juvenile Delinquency, Personality Profile, Clinical Criminology, Risk/ Protective Factors, R.N.R Model.

Excerpted from the M.A. thesis entitled "The Status of the Personality Profile in the Process of Juvenile Justice (Case study of Hamedan city)", Bu-Ali Sina University, Faculty of Humanities, Hamedan, Iran.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author Contributions:

Golnaz Hayati: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Investigation, Visualization.

Mehri Barzegar: Formal analysis, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Supervision, Project administration.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Hayati, Golnaz, Mehri Barzegar. "The Status of the Personality Profile in the Process of Juvenile Justice (Case study of Hamedan city)" *Journal of Criminal Law and Criminology* 12, no. 23 (September 5, 2024), 231-260.

Extended Abstract

Scientific findings indicate that juveniles are different from adults and therefore fairly enough their criminal proceedings should be different as well.

One of the reflections of such difference has been manifested in the Article 286 of the Criminal Procedure Act of 1392 (revised at 1394) which mandates filing the personality profile in criminal offenses of 1st to 6th degree for juveniles which according to the Guideline of Filing Personality Profile consists of personal information such as personal, familiar, social and educational history, as well as economic, medical, psychiatric status and criminal records.

However, the law and guideline are silent on the influence of the personality profile on the decision of the court and the process of filing it in Iran is far away from the standard tests which rely on Risk, Needs, Responsivity model. Risk factors such as anti-social behavior history, anti-social personality and thinking patterns, peers, status of the family, school, employment, leisure and substance abuse are the predictors of recidivism.

Beside risk factors, fulfilling the needs might be helpful in desistance from delinquency, especially since in juveniles having some kind of trauma is a rule and not an exception. Risk assessment should also consider unique characteristics of the juvenile and align its measures according to them in order to make the juvenile responsive for his/her actions.

Nowadays, application of this so-called R.N.R Model in juvenile proceedings is highly common.

In this paper, we have chosen 43 personality profiles from juvenile cases in Hamedan in the year 1401 from the 2nd branch of criminal juvenile court of Hamedan.

Applying secondary analysis and both quantitative and qualitative methods via investigating the cases, the personality profiles attached to them, the circumstances and the decisions they follow were carefully examined in order to find out how much does the personality profile in juveniles is compatible with the R.N.R Model? and how much does it affect the decision of the court?

The findings indicate that according to descriptive statistics the most common types of delinquency were assault and battery, insult, theft and nuisance towards females, which shows the high rate of street crimes in juveniles.

In addition, only about 18 percent of cases involved female delinquency, which is consistent with the global low rate of female delinquency/criminality.

In 32/5 percent of cases the commentary of the adviser was limited to the remorse of the juvenile and seeking help without mentioning what kind of help was meant and in some cases, the adviser had creatively recommended more counseling session towards promoting accountability, which is compatible with the R.N.R Model. Notably, in 69/7 percent of cases the personality profile had no effect on the decision of the court. From analytical perspective, it appears that the latest finding is due to the other leniency provisions, including the Act on the Reduction of Ta'zir Imprisonment Punishment, and lack of systematization of the personality profile and the silence of the law about its value, which have turned it into a bureaucratic procedure in practice. The majority of verdicts consisted of fines, which reflects the false message to the juvenile that one can commit a serious criminal offense like assault and battery or theft and simply can be convicted to fine, which by no means would lead to his/her responsibility. Ignoring youths with low levels of risk and high levels of need and the absent of physician or psychiatrist were among deficiencies of the studies sample.

In conclusion, the first deficit was choosing the term "Personality profile" by copying from French law for a profile that includes comprehensive information much more than personality of the defendant. Secondly, the questionnaire and the method of scoring it are not systematic, So that one might claim it belongs to the first generation of prediction of crime. Thirdly, the needs and responsibility of the youth have been ignored in this profile. Even though filing personality profile is not mandatory in driving without license offense (Article 723 of the Islamic Criminal Code), the rate of it needs to be dealt with by diversion or decriminalization or revision of the acts by allowing the issuance of driving license for youths under 18.

The paper recommends the Guideline of Filing Personality Profile to be revised and drafted according to scientific standards, so that the value of each risk/need factor would be clear and simultaneously the adviser or judge would have the power to score each factor of the assessment either higher or lower. Absence or weak presence of the social workers, physicians and psychiatrists in filing the personality profile are practical deficiencies which need assigning enough human resources in juvenile proceedings.

جایگاه پرونده شخصیت در فرایند عدالت کیفری اطفال و نوجوانان (مطالعه موردی شهر همدان)

کلناز حیاتی^۱، مهری برزگر^{۲*}

۱. کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
Email: golnazhayatii@gmail.com
۲. استادیار، گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
Email: m.barzegar@basu.ac.ir : نویسنده مسئول *

چکیده:

سیاست اصلاح و درمان و فردی سازی کیفرها تنها از رهگذار شناسایی شخصیت مرتکب و عوامل خطر و حمایتی محقق می‌شود و پرونده شخصیت، ابزاری برای اجرای این سیاست است. این پرونده که شامل اطلاعات گسترده فردی، خانوادگی، اجتماعی و... بزهکار می‌شود، در مورد اطفال و نوجوانان، به دلیل عدم تکامل قوای شناختی اهمیتی دوچندان می‌یابد. این امر در ماده ۲۸۶ ق.آ.د.ک مورد تأیید قرار گرفته است. با این حال، قانون در مورد میزان تأثیر پرونده شخصیت بر رأی قاضی ساکت است و نحوه تشکیل پرونده شخصیت در ایران و فاصله بسیار آن با آزمون‌های استاندارد مبتنی بر الگوی خطر، نیاز، مسئولیت‌پذیری، این ابهام را ایجاد می‌کند که چه‌بسا نارسایی قوانین، به اجرای ناقص و دیوان‌سالارانه منتهی شود. به منظور رفع این ابهام، با روش تحلیل ثانویه و تجزیه و تحلیل کمی و کیفی داده‌ها، ۴۳ پرونده شخصیت از پرونده‌های کیفری اطفال و نوجوانان در سال ۱۴۰۱ در شعبه کیفری ۲ دادگاه اطفال و

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز -CC BY-NC 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.22034/IJLC.2022.352482.1726

تاریخ دریافت:

۲۲ آبان ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:

۲۲ اردیبهشت ۱۴۰۳

تاریخ انتشار:

۱۵ شهریور ۱۴۰۳

نوجوانان شهر همدان بررسی و احکام آن به صورت جزء به جزء و عمیق مورد مطالعه و اطلاعات لازم از پرونده شخصیت آن‌ها رونوشت برداری گردید. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که پرونده شخصیت برای تمامی اطفال و نوجوانان متهم به جرایم درجه ۴ تا ۶ در نمونه مورد بررسی تشکیل شده است؛ ولی پرسش‌های آن با استانداردهای سنجش بزهکاری اطفال و نوجوانان فاصله زیادی دارد و هیچ روش دقیقی برای تعیین میزان خطر تکرار جرم طفل یا نوجوان وجود ندارد و آرای صادره از سوی قاضی چندان متأثر از محتویات پرونده شخصیت نیستند.

کلیدواژه‌ها:

بزهکاری اطفال و نوجوانان، پرونده شخصیت، جرم‌شناسی بالینی، عوامل خطر/حمایتی، الگوی آر. ان، آر.

برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «جایگاه پرونده شخصیت در فرایند عدالت کودکان و نوجوانان (مطالعه موردی شهر همدان)»، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

گلناز حیاتی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم افزار، اعتبار سنجی، تحقیق و بررسی، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، تصویرسازی،

مهری برزگر: تحلیل، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

حیاتی، گلناز، مهری برزگر. «جایگاه پرونده شخصیت در فرایند عدالت کیفری اطفال و نوجوانان (مطالعه موردی شهر همدان)». مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی ۱۲، ش. ۲۳ (۱۵ شهریور، ۱۴۰۳)، ۲۰۰-۲۲۰.

مقدمه

حوزه مطالعاتی عدالت کودکان و نوجوانان، شاخه‌ای بکر، عمیق و چند رشته‌ای است که در آن پژوهشگران رشته‌های حقوق، جامعه‌شناسی، زیست‌شناسی، روان‌شناسی و جرم‌شناسی به تحقیق و تبادل نظر می‌پردازند. با توجه به یافته‌های این علوم، امروزه پذیرفته شده که کودکان و نوجوانان از بزرگسالان متفاوت هستند؛^۱ بنابراین عادلانه است که فرایند رسیدگی به بزهکاری‌شان نیز متفاوت باشد و راهکارهای معمول کیفرگرایانه که حتی ادعا شده در خصوص بزرگسالان نیز شکست خورده‌اند، در مورد اطفال و نوجوانان اعمال نشود.

برخی از ابعاد این تفاوت، عبارت‌اند از: تأثیرپذیری بیشتر از محیط، به‌ویژه همسالان،^۲ امکان بیشتر اصلاح و نرخ پایین تکرار جرم،^۳ عدم تکامل قوای تمییز و بخش لوب فوقانی مغز که مسئول دوراندیشی و کنترل رفتارهای تکانش‌گرایانه است.^۴ تمامی این موارد می‌توانند بر ارتکاب بزهکاری از سوی طفل یا نوجوان تأثیر بگذارند و پاسخ به بزهکاری نیز باید با توجه به آنها راهبری شود.

در راستای رسیدگی افتراقی به بزهکاری کودکان و نوجوانان قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ (همراه اصلاحات ۱۳۹۴) قواعد نوین و تحسین‌برانگیزی دارند. از جمله این موارد می‌توان به پذیرش مسئولیت پلکانی برای اطفال و نوجوانان، به‌ویژه در خصوص جرایم تعزیری (مواد ۸۸ و ۸۹ ق.م.ا)، امکان تبدیل در مجازات‌های مشمول حد و قصاص برای افراد بالغ زیر ۱۸ سال (ماده ۹۱ ق.م.ا)، ایجاد دادگاه اطفال و نوجوانان (تبصره ماده ۲۹۸ و ماده ۳۰۴ ق.آ.د.ک) و دادسرای ویژه نوجوانان (ماده ۲۸۵ ق.آ.د.ک)، لزوم ایجاد پرونده شخصیت برای جرایم درجه یک تا شش (ماده ۲۸۶ ق.آ.د.ک)، لزوم وجود مشاور (ماده ۲۹۸ ق.آ.د.ک) و ایجاد پلیس ویژه اطفال و نوجوانان (ماده ۳۱ ق.آ.د.ک) اشاره کرد.

پژوهش حاضر، از میان قواعد گوناگون رسیدگی افتراقی، پرونده شخصیت را برگزیده تا بررسی نماید

1 . See: Christopher J Sullivan, *Taking Juvenile Justice Seriously: Developmental Insights and System Challenges* (USA, Philadelphia: Temple University Press, 2017), 72-75.

۲. این امر در نظریه هم‌نشینی افتراقی (Differential Assosiation) از ادوین ساترلند به‌خوبی تشریح شده است. برای مطالعه بیشتر پیرامون این نظریه از جمله نک: مهرداد رایجیان‌اصلی، کلیات جرم‌شناسی (تهران: نگاه معاصر، ۱۴۰۱)، ۳۳۹-۳۴۴.

۳. مهدی کی‌نیا، مبانی جرم‌شناسی (تهران: دانشگاه تهران، ۱۴۰۰)، ۱۸۰-۱۷۶.

4. See: Ernst, Monique, Daniel S. Pine, and Michael Hardin. "Triadic Model of the Neurobiology of Motivated Behavior in Adolescence". *Psychological Medicine*, 36, 3 (2006), 299-312.

که این پرونده تا چه میزان در فرایند رسیدگی و تصمیم‌گیری پرونده مؤثر است؟ آیا نحوه تشکیل این پرونده در ایران، نظام‌مند، عادلانه و مطابق معیارهای استاندارد سنجش تکرار جرم/بزهکاری است؟ آیا تمامی عوامل خطر/حمایتی در تشکیل این پرونده مدنظر قرار می‌گیرند و سپس نمره‌ای به‌عنوان میزان ریسک تکرار بزهکاری داده می‌شود؟ و در نهایت اینکه، در چند درصد از پرونده‌ها پرونده شخصیت بر تصمیمات قاضی تأثیر تعیین‌کننده‌ای می‌گذارد؟

به این منظور، کلیه پرونده‌های مطرح در دادگاه کیفری شعبه ۲ اطفال و نوجوانان شهر همدان در سال ۱۴۰۱ بررسی شدند. پرونده‌های دارای پرونده شخصیت (بالغ بر ۴۳ مورد) مطالعه شدند و با روش تحلیل ثانویه، میزان تأثیر پرونده شخصیت بر احکام صادره مورد بررسی قرار گرفت. مصاحبه‌های نیمه‌باز با قضات و مشاوران شعبه نیز به‌منظور آگاهی بهتر از فرایند رسیدگی راهبری شدند تا در نهایت به تحلیلی کمی پیرامون جایگاه پرونده شخصیت در فرایند عدالت کودکان و نوجوانان دست‌یابیم. روش تحقیق ترکیبی از روش کمی و کیفی است. در بخش کمی، متغیر مستقل محتوای پرونده شخصیت و متغیر وابسته رأی قاضی بوده است. در بخش کیفی، با مطالعه موردی هر یک از پرونده‌ها در نمونه مورد بررسی، تحلیلی جرم‌شناختی از بزهکاری کودک یا نوجوان ارائه شده است.

گرچه در سال‌های اخیر آثار بسیاری پیرامون حقوق کیفری اطفال و نوجوانان نگاشته شده‌اند، مقاله پیش‌رو از لحاظ تأکید بر تحقیقات میدانی و بررسی و تحلیل تک‌تک پرونده‌ها، رویکرد تطبیقی نسبت به آنچه به‌عنوان پرونده شخصیت در ایران پذیرفته شده و استانداردهای نظام‌مند کشورهای دیگر و عدم تکرار آموزه‌های رایج و شناخته‌شده برای مخاطبان خاص تازگی دارد. با این حال، برخی پژوهش‌های میدانی دیگر، به شرح ذیل منبع الهام نویسندگان بوده‌اند:

در مقاله «بررسی محتویات پرونده شخصیت اطفال و نوجوانان در حقوق ایران» نتایج آماری تشکیل پرونده شخصیت اطفال و نوجوانان در شهرستان تبریز مورد بررسی قرار گرفته است.^۵ مقاله «تحلیل جرم‌شناختی پرونده شخصیت از تئوری تا عمل نیز با رویکرد پیشگیری از تکرار جرم و اصلاح مجرم (مطالعه موردی شهرستان اهواز)» نیز با بیان مفهوم پرونده شخصیت، نقاط قوت و ضعف دستورالعمل این پرونده را بیان می‌کند و از طریق یافته‌های میدانی، به این نتیجه می‌رسد که با تلاش قانون‌گذار در

۵. غلامرضا عابدینی، محمدتقی علوی «بررسی محتویات پرونده شخصیت اطفال و نوجوانان در حقوق ایران»، فصلنامه

حقوق جزا و سیاست جنایی، ۱، ۱(۱۳۹۵)، ۹۸.

استفاده از این نهاد، همچنان بین تئوری (قانون) تا عمل (اجرا) شکاف وجود دارد.^۶ مقاله پیش رو در بند نخست، به پرونده شخصیت از دیدگاه تعامل علم و قانون می‌پردازد و در بند دوم، پرونده شخصیت را در تعامل قانون و قضا با تأکید بر یافته‌های میدانی بررسی می‌کند.

۱- پرونده شخصیت: تعامل علم و قانون

در آموزه‌های حقوق کیفری و جرم‌شناسی می‌خوانیم که جرم‌شناسی، رشته‌ای از علوم مرکب است.^۷ این ویژگی به‌ویژه در نظام عدالت کودکان و نوجوانان بازتاب می‌یابد؛ زیرا رسیدگی به بزهکاری اطفال نیازمند شناسایی روحیات طفل، وضعیت خانوادگی و اجتماعی، عوامل تسهیل‌کننده ارتکاب جرم یا عوامل خطر^۸ و نیازهایشان برای ترک بزهکاری است؛ بنابراین، شاید بتوان ادعا کرد که رسیدگی به پرونده بزهکاری طفل یا نوجوان، از دشوارترین قضاوت‌ها برای قاضی است. در این راستا، چه‌بسا قاضی نیازمند یاری افرادی مانند والدین، مشاوران، مددکاران، (ماده ۴۱۳ ق.آ.د.ک)، پلیس ویژه اطفال و نوجوانان و... برای صدور مناسب‌ترین حکم باشد و یافته‌های جرم‌شناختی نیز می‌توانند به کمک قاضی بشتابند تا حکمی ناروا در خصوص طفلی صادر نشود. این امر، امروزه با تشکیل آنچه در ایران با عنوان پرونده شخصیت، شناسایی شده محقق می‌شود. با این حال، در ایران پرونده شخصیت و چگونگی ارزیابی آن، محدود به چند ماده معدود در قانون آیین دادرسی کیفری، آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور (مصوب ۱۴۰۰/۲/۲۸) و دستورالعمل تشکیل پرونده شخصیت متهم (مصوب ۱۳۹۸/۶/۲۶) است که مقررات شفافی پیرامون مفاد و روش ارزیابی عوامل خطر و حمایتی ندارند. از این رو، اشاره به روش‌های پذیرفته‌شده استاندارد پیرامون سنجش خطر بزهکاری و مقایسه آنها با پرونده شخصیت در ایران در سیاست جنایی تقنینی و اجرایی مفید به نظر می‌رسد.

۱-۱- تعامل یافته‌های علمی و پرونده شخصیت

پُر واضح است که ایده تشکیل پرونده شخصیت، نتیجه پژوهش‌های علمی و نه مباحثات حقوقی بوده

۶. مهوش فارسی، قدرت‌اله خسروشاهی و روح‌الله سپهری «تحلیل جرم‌شناختی پرونده شخصیت از تئوری تا عمل با رویکرد پیشگیری از تکرار جرم و اصلاح مجرم (مطالعه موردی شهرستان اهواز)»، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، ۵۹ (۱۴۰۰)، ۶۹.

۷. علی حسین نجفی‌ابرنادادی، مباحثی در علوم جنایی، ۱۳۹۱، ۶۳۰.

۸. کریستوفر کارلسون و جرسی سارنکی، جرم‌شناسی جریان زندگی، ترجمه مهری برزگر (تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۹)، ۱۵۰-۱۴۲.

است. با این حال، نخستین امر، وجه تسمیه «پرونده شخصیت» و پاسخ به این پرسش است که آیا جنبه‌های شخصیتی مانند درون‌گرایی/برون‌گرایی باید در شیوه مجازات یا اقدام تأمینی مؤثر باشند؟ گرچه ممکن است پاسخ در برخی موارد مثبت باشد، بی‌شک پرونده شخصیت منحصر به ویژگی‌های فردی بزهکار نیست و همان‌گونه که بند «پ» ماده ۱ دستورالعمل تشکیل پرونده شخصیت مقرر داشته، این پرونده «مشمول بر اطلاعات شخصی متهم از قبیل سوابق فردی، خانوادگی، اجتماعی، تحصیلی و وضعیت اقتصادی، پزشکی و روانپزشکی و همچنین سوابق کیفری است...»؛ بنابراین عنوان پرونده شخصیت گمراه‌کننده است. به نظر می‌رسد قانون‌گذار ایران این عنوان را از قانون عدالت کیفری کودکان و نوجوانان^۹ فرانسه وام گرفته است. در این قانون که در سال ۲۰۲۱ مورد اصلاح قرار گرفت^{۱۰} در چندین ماده (L۳۲۲-۳، ۴-۳، ۲، R۳۲۲-۱۱، ۱۲، ۱۳) به پرونده شخصیت^{۱۱} اشاره شده، بدون اینکه توضیح دقیقی در مورد محتوای آن وجود داشته باشد و همچنان این پرسش مطرح است که چرا باید عنوانی نارسا برای پرونده‌ای که مشتمل بر اطلاعات جامع فراتر از شخصیت بزهکار است انتخاب گردد؟

در برخی کشورها مانند ایالات متحده آمریکا، عنوان جامع‌تر پرونده خطر به جای پرونده شخصیت برگزیده شده است. به‌رغم انتقادات وارد بر ابزار پیش‌بینی جرم/تکرار جرم^{۱۲} و عدالت تخمینی/سنجشی^{۱۳}، امروزه نمی‌توان جایگاه فناوری را در سامان‌دهی ابعاد گوناگون زندگی و از جمله در عدالت کیفری نادیده گرفت. ضمن اینکه بسیاری از این ابزار، بسیار دقیق‌تر از دریافت‌های شهودی قاضی عمل می‌کنند و به کارگیری‌شان برای بزهکار طفل یا بزرگسال نیز عادلانه‌تر خواهد بود. از همین رو، در ایالات متحده آمریکا قانون عدالت بزهکاری اطفال و نوجوانان و پیشگیری از آن،^{۱۴} خُبرگان نظام عدالت را به طراحی و استفاده از مکانیزم‌های سنجش خطر برای کمک به کارکنان این نظام در تعیین ضمانت‌اجرای

9 . La Code de la Justice Pénale de Mineurs

۱۰. برای مطالعه تغییرات این قانون، نک: شهرام ابراهیمی «تحولات حقوق کیفری اطفال در فرانسه در پرتو قانون عدالت کیفری کودکان و نوجوانان»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۲۶، ۱۰۲ (۱۴۰۲)، ۱۸۸-۱۶۷. البته این قانون در زمینه پرونده شخصیت تغییراتی نداشته است.

11. Le Dossier Unique de Personnalité

۱۲. شهرام ابراهیمی «پیشگیری از تکرار جرم از طریق هوش مصنوعی؛ مقتضیات و محدودیت‌ها»، دو فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری، ۱۹، ۲۳ (۱۴۰۱)، ۴۹-۴۶.

۱۳. علی حسین نجفی ابرندآبادی، «کیفرشناسی نو-جرم‌شناسی نو» در تازه‌های علوم جنایی (مجموعه مقاله‌ها). (تهران: میزان، ۱۳۹۲)، ۷۵۰-۷۱۷.

14. The Juvenile Justice Delinquency and Prevention Act (JJDP A) of 2002.

مناسب برای رفتار بزهکارانه تشویق می‌کند.^{۱۵} چنین نگرشی، به معنای پذیرش معیاری استاندارد برای سنجش خطر بزهکار و انتخاب راهکار مناسب برای کاهش خطر بزهکاری مجدد است.

این پرونده در خصوص اطفال و نوجوانان با توجه به یافته‌های علمی از الگوی معروف به آر.ان. آر.^{۱۶} (خطر-نیاز-مسئولیت‌پذیری) پیروی می‌کند. عوامل خطر، عوامل پیش‌بینی‌کننده تکرار بزهکاری‌اند. در یک تقسیم‌بندی هشت عاملی، عوامل خطر اصلی به سابقه رفتار ضداجتماعی، الگوی شخصیت ضداجتماعی، الگوی تفکر ضداجتماعی و همتایان ضداجتماعی تفکیک شده‌اند. وضعیت خانوادگی، وضعیت مدرسه/کار/تفریحات و سوءاستعمال مواد مخدر نیز عوامل خطر با میزان متوسط شناخته شده‌اند.^{۱۷} چهار عامل نخست، پیش‌بینی‌کننده قوی احتمال تکرار جرم هستند و چهار عامل بعدی، دلالت بر نمره خطر متوسط مبنی بر تکرار جرم دارند. البته پیرامون شمار عوامل خطر یا نوع تقسیم‌بندی‌شان اتفاق نظر وجود ندارد و تنها آن‌گونه که تراویس هیرشی^{۱۸} استدلال می‌کند این عوامل در این خصیصه مشترک هستند که «دانستن چرایی ارتباط این عوامل با بزهکاری دشوار است»؛^{۱۹} اما در کنار عوامل خطر، عوامل دیگری نیز وجود دارند که قابلیت تغییر و تأثیرگذاری بر رفتار مجرمانه در راستای ترک آن را دارند. این عوامل پویا، نیازهای جرم‌شناختی نام دارند و امروزه توجه به آنها، به اندازه عوامل خطر اهمیت دارد. بسیاری از نوجوانان بزهکار به انواع بیماری‌های روحی-روانی همچون اختلال سلوک، اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی - افسردگی، افسردگی-بیش‌فعالی، سوءاستعمال مواد مخدر، ترومای پس از حادثه، اضطراب، پرخاشگری، خودآزاری و... مبتلا هستند. به‌طوری که در برخی پژوهش‌ها نشان داده شده ۶۳ تا ۹۲ درصد نوجوانان بزهکار، معیار تشخیصی ابتلا به اختلال روانی را دارند و ابتلا به تروما برای نوجوانان یک قاعده است و نه استثنا.^{۲۰} این امر، لزوم نیاز به درمان برای نوجوانان دارای درجه خطر پایین و نیازهای بالا را مطرح می‌کند.^{۲۱} سرانجام، سنجش خطر باید خصایص منحصر به فرد کودک

15. Gina M. Vincent, Laura S. Guy, and Thomas Grisso, *Risk Assessment in Juvenile Justice: A Guidebook for Implementation (Models for Change, 2012)*, 17.

16. Risk-Need-Responsivity

17. Robert D. Morgan, *The Sage Encyclopedia of Criminal Psychology. Vol 2 (USA, Thousand Oaks: Sage, 2019)*, 726.

18. Travis Hirschi

۱۹. کارلسون و سارنکی، پیشین: ۱۴۲.

20. Morgan, op.cit., 730-731.

21. See: Nancy E. Dowd, *A New Juvenile Justice System: Total Reform for a Broken System (USA, New York: New York University Press, 2015)*.

یا نوجوان را که می‌توانند بر پاسخ وی به مدیریت خطر تأثیر بگذارند شناسایی و عملکرد خود را با توجه به آن جهت‌دهی کند و نوجوان بزهکار را پاسخگوی رفتارش نماید. در این راستا، مسئولیت‌پذیری عام با استفاده از روش‌های درمانی رفتاری، یادگیری اجتماعی و درمان رفتاری-شناختی حاصل می‌شود و مسئولیت‌پذیری خاص با تطابق شیوه و مدل خدمات مطابق خصیصه‌های خاص بزهکار، مانند نقاط قوت، انگیزه‌ها، ترجیحات، شخصیت، سن، جنس، نژاد و هویت فرهنگی صورت می‌پذیرد.^{۲۲} بنابراین الگوی آر.ان. آر به‌جای تمرکز بر رویکردهای رایج حقوق کیفری یا صرف پیش‌بینی خطر تکرار جرم، بر مداخله حمایتی به‌منظور اصلاح بزهکار تمرکز و تأکید دارد.

گرچه بیشتر قضات و دست‌اندرکاران دادگاه‌های اطفال و نوجوانان از روی تجربه‌ها یا خواننده‌ها تقریباً می‌دانند که کدام عوامل خطرزا یا خطرزدا هستند، در راستای نظام‌مندسازی این اطلاعات، آزمون‌هایی برای سنجش خطر تکرار بزهکاری اطفال و نوجوانان طراحی شده‌اند.^{۲۳} نسخه نوجوانان، آزمون سنجش کوتاه‌مدت خطر و قابلیت درمان (AV:START^{۲۴}) شامل ۲۵ جزء در سه خوشه شخص نوجوان، روابط و محیط وی و پاسخش به مداخله است که آسیب به خود یا دیگران و یا نقض قوانین کیفری را برای بازه زمانی ۳ ماهه ارزیابی می‌کند.^{۲۵} جدول ۱^{۲۶} خلاصه اجزای مورد سنجش را نشان می‌دهد.

جدول ۱: آزمون سنجش کوتاه مدت خطر و قابلیت درمان

پاسخ به مداخله	روابط و محیط	شخص نوجوان
بینش برنامه‌ها	روابط والدین / سرپرستان	مدرسه و کار
رعایت دارویی	- همتایان	تفریحات
قابلیت درمان	حمایت اجتماعی	استعمال مواد مخدر
	- بزرگسالان	پیروی از قانون
	- همتایان	سلوک
	والدگری	مراقبت از خود
	- کارایی والدین	تطابق‌پذیری
	همتایان	وضعیت روحی / شناختی
	- منابع مادی	وضعیت احساسی
	- محرک‌های بیرونی	گرایش‌ها
		مهارت‌های اجتماعی

22. Gerben Bruinsma and David Weisburd, *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice (USA)*, New York: Springer, (2014), 2.

۲۳. برای مطالعه برخی آزمون‌های پیش‌بینی تکرار جرم در بزرگسالان نک: مهری بزرگر و حسین غلامی «کارکرد روش‌های پیش‌بینی تکرار جرم در اعطای آزادی مشروط»، فصلنامه پژوهش حقوق کیفری ۷، ۲۴ (۱۳۹۷)، ۳۶-۹.

24. Short-Term Assessment of Risk and Treatability: Adolescent Version

25. Morgan, op,cit, Vol 4: 1389.

26. ibidem

هر یک از این عوامل مانند همتایان، والدگری، اختلال سلوک^{۲۷} و... بارها در پژوهش‌های جرم‌شناسی بررسی شده و تأثیر آنها بر رفتار مجرمانه تأیید شده است. پس این فهرست‌بندی چندان دور از تصور نیست. با این حال، در ادامه باید به برخی ابهامات و شک‌ها پیرامون این سنجه پاسخ داد. ابهام نخست، روایی و پایایی این سنجه در سنجش خطر طفل یا نوجوان است. در این راستا، برخی پژوهشگران ادعا کرده‌اند مدل خطر-نیاز-مسئولیت‌پذیری رویکردی آزموده شده در مدیریت پرونده است که منجر به نتایج بهتر برای نوجوان در نظام عدالت کیفری می‌شود.^{۲۸} همچنین در مطالعه‌ای که از سوی شورای ملی جرم و بزهکاری ایالات متحده آمریکا در سال ۲۰۱۳ راهبری شد، ابزارهای رایج سنجش خطر بزهکاری اطفال و نوجوانان با آزمودن روایی، پایایی، انصاف و هزینه پیش‌بینی ارزیابی شدند. نتایج، حاکی از درصد بالای اتفاق‌نظر میان کارکنان در مورد پایایی ارزیابی این ابزار بود. با این حال، یافته‌های مختلطی پیرامون روایی و انصاف این ابزار وجود داشت. از این رو، نویسندگان پیشنهاد کردند که محدودسازی عوامل، به عواملی که ارتباط قوی و مهمی با خطر دارند، منجر به دسته‌بندی صحیح‌تر خطر خواهد شد.^{۲۹} به زبان ساده، پیچیده‌تر کردن آزمون و آوردن انواع عوامل خطر نه تنها منجر به دقیق‌تر شدن آن نخواهد شد، بلکه نتایج آن را تضعیف می‌نماید.

ابهام دوم، امکان به‌کارگیری یک آزمون واحد برای پیش‌بینی هر جرم احتمالی است. همان‌گونه که جرایم، مطابق معیارهای گوناگون به دسته‌بندی‌های متفاوتی تقسیم می‌شوند، منطقی است که چه‌بسا معیار واحدی برای تعیین درجه خطر همه جرایم وجود نداشته باشد. به‌عنوان مثال، فردی که چندین بار مرتکب جرایم خشونت‌آمیز شده، احتمالاً نمره خطر بالایی برای تکرار این جرم دریافت خواهد کرد؛ ولی نمره خطرش برای ارتکاب جرایمی همچون کلاهبرداری یا جعل پایین است. در این راستا،

۲۷. Conduct Disorder: اختلال سلوک از اختلالات رفتاری اخلاص‌گرانه مختص کودکان و نوجوانان است که با رفتارهای ضداجتماعی و ناپه‌نجاری مانند خشونت کلامی و جسمانی، دروغ‌گویی و فریب‌کاری، آسیب رساندن به حیوانات و انسان‌ها، زورگویی، فرار از مدرسه، مصرف الکل، دخانیات و مواد مخدر همراه است. این اختلال در صورت عدم درمان، در بزرگسالی به اختلال شخصیت ضداجتماعی تبدیل می‌شود. نک: سید علی حیدری و الهه خوش‌نویس، «اختلال سلوک و اختلال شخصیت ضداجتماعی» در دانش‌نامه علوم جنایی اطفال و نوجوانان، به اهتمام شهلا معظمی و محمود مهدوی (تهران: دادگستر، ۱۴۰۰).

28. Vincent, op.cit, 22-23.

29. See: Chris Baird et al, A Comparison of Risk Assessment Instruments in Juvenile Justice. National Council on Crime and Delinquency, 2013, iv.

یادآور می‌شود که آزمون‌های دیگری نیز برای سنجش خطر تکرار بزهکاری کودکان و نوجوانان طراحی شده‌اند. از جمله می‌توان به آزمون ارزیابی ساختارمند خطر ارتکاب خشونت در جوانان^{۳۰} اشاره کرد که به‌طور اختصاصی برای سنجش رفتارهای خشونت‌آمیز نوجوانان طراحی شده و دارای شواهد تجربی، معتبر و قوی است.^{۳۱} در واقع، آزمون‌های بسیاری برای سنجش خطر ارتکاب جرم میان کودکان و نوجوانان طراحی شده‌اند که وجه مشترک آنها پیروی از الگوی خطر، نیازها، مسئولیت‌پذیری است. ابهام آخر و شاید مهم‌تر، مربوط به انفعال نقش قاضی با استفاده از این ابزار سنجشی است. توضیح آنکه، تصور اولیه این است که در صورت ساختارمند نمودن پرونده شخصیت، قاضی تبدیل به مهره‌ای منفعل خواهد شد که ناچار به حکم دادن با توجه به نمره خطر نوجوان/یا حتی بزرگسال خواهد بود. این پیامد که بی‌شک با آموزه‌های اسلامی مبتنی بر استقلال قاضی نیز منافات دارد، در نگاه اول بسیار جدی به نظر می‌رسد. در پاسخ، باید توجه داشت که این انتقاد بر نسل‌های اولیه پیش‌بینی جرم وارد است، در حالی که نسل‌های پیشرفته از روش موسوم به قضاوت ساختارمند حرفه‌ای^{۳۲} استفاده می‌کنند که عوامل خطر/حمایتی پایا و پویا را با برداشت‌های شهودی ارزیاب ترکیب می‌نمایند.^{۳۳} در این رویکرد، قاضی، علاوه بر معیارهای آورده شده در آزمون، عوامل منحصر به فرد موجود در پرونده مورد رسیدگی را نیز در نظر می‌گیرد. همچنین، می‌تواند برای بعضی عوامل، نمره‌ای بیشتر یا کمتر از آنچه در راهنمای آزمون آورده شده قائل شود؛ بنابراین، این ابزار به‌جای محدود کردن قاضی، برای صدور مناسب‌ترین حکم به کمک او می‌شتابند.

۱-۲- تعامل پرونده شخصیت و قوانین ایران

پرونده شخصیت یکی از مهم‌ترین دستاوردهای قانون آیین دادرسی کیفری بوده است. با این حال، قانون آیین دادرسی کیفری از سال ۱۳۹۴ لازم‌الاجرا و دستورالعمل تشکیل پرونده شخصیت در تاریخ ۱۳۹۸/۰۶/۲۶ ابلاغ گشت. ابهام و عدم شفافیت قانونی و نظام‌مند نبودن پرونده شخصیت، موجب شد که پرونده شخصیت بیشتر به امری تشریفاتی بدل گردد و از هدف اولیه خود فاصله گیرد. بی‌گمان نخستین گام در راستای اجرای قانون، تدوین قانون به‌صورت شفاف و قابل اجراست، حال آنکه در شیوه

30. SAVRY (Structured Assessment of Violent Risk in Youth)

31. See: Randy Borum et al, Structured Assessment of Violence Risk in Youth (SAVRY). Handbook of Violence Risk Assessment, Routledge/Taylor Francis Group, 2010, 63-79.

32. SPJ: Structured Professional Judgment

33. D.A. Andrews and James Bonta, The Psychology of Criminal Conduct (London, UK: Routledge, 1994), 318.

قانون‌گذاری پرونده شخصیت پرسش‌ها و ابهاماتی وجود دارد.

یکی از مهم‌ترین پرسش‌ها الزام قاضی به صدور رأی مطابق محتویات پرونده شخصیت است. در پاسخ، باید توجه داشت که در نظام حقوقی ایران، پرونده شخصیت همانند نظر کارشناس محسوب می‌شود و در هیچ‌یک از مواد قانونی، قاضی ملزم به پیروی از آن دانسته نشده و ماده ۱۶۶ ق.آ.د.ک در مورد امکان رد نظر کارشناس، در خصوص رد نتایج پرونده شخصیت نیز جاری است. ماده ۱۴ دستورالعمل تشکیل پرونده شخصیت مقرر نموده «قضات در مراحل مختلف تحقیق، دادرسی و اجرا به‌خصوص در موارد زیر با استناد به پرونده شخصیت اتخاذ تصمیم می‌نمایند» و ماده ۱۵ نیز به تکلیف قاضی در خصوص استناد به مندرجات پرونده شخصیت و ذکر دلایل در صورت عدم پذیرش، تأکید می‌کند. این دو ماده، تأییدی بر همانند نظر کارشناس تلقی شدن محتویات پرونده شخصیت هستند. این قاعده که با توجه به نظام دلایل معنوی و اصل استقلال قاضی در ارزیابی دلایل^{۳۴} مقرر شده است، شاید در نگاه اول نقض غرض به نظر بیاید؛ زیرا گویی اعتباری برای پرونده شخصیت قائل نیست. در این خصوص، باید توجه داشت که در بسیاری از کشورها نیز قاضی الزامی به صدور حکم مطابق پرونده پیش‌بینی تکرار جرم ندارد و برخی نویسندگان گفته‌اند این ابزار اختیارات قاضی را محدود نمی‌سازد؛ ولی ناخواسته بر تصمیم‌وی تأثیر خواهد گذاشت.^{۳۵} ضمن تأیید این گفته باید افزود این رویکرد با نسل چهارم ابزار پیش‌بینی خطر تکرار جرم که به ارزیاب اجازه می‌دهد قضاوت‌های خود را نیز در تعیین نمره خطر بزه‌کار مدنظر قرار دهد همخوانی دارد، البته مشروط بر اینکه پرونده شخصیت مطابق استانداردهای آرموده شده تشکیل شود.

پرسش دیگر، ضمانت اجرای عدم تشکیل پرونده شخصیت است. در این خصوص، در قانون آیین دادرسی ضمانت‌نامه تعیین نشده و مطابق تبصره ۲ ماده ۷ دستورالعمل تشکیل پرونده شخصیت «عدم تکمیل پرونده شخصیت در مواعد مذکور [پیش از صدور قرار جلب به دادرسی در دادسرا و پیش از پایان تحقیقات مقدماتی در دادگاه]، مانع ادامه اقدامات قضایی نیست». در برخی آرای اصراری در مورد جرایم بزرگسالان که در صلاحیت دادگاه کیفری ۱ قرار دارند،^{۳۶} عدم تشکیل پرونده شخصیت از موجبات

۳۴. مؤذن‌زادگان، حسنعلی و سعید امیری «چالش‌های تقنینی و قضایی ادله علمی در حقوق کیفری ایران»، دوفصلنامه پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۱۰، ۱۹ (۱۴۰۱)، ۳۷-۷۳.

۳۵. ابراهیمی، پیشین: ۳۹-۴۱.

۳۶. از جمله رأی اصراری شماره ۹۲۰۹۹۸۱۵۱۳۱۰۲۲۷۰ مورخه ۱۳۹۵/۵/۳۱.

نقض دادنامه دانسته شده است. با این حال، به نظر می‌رسد چنین سختگیری پیرامون پرونده‌های جرایم تعزیری درجه ۴ تا ۶ کودکان و نوجوانان که موضوع مطالعه میدانی این پژوهش بوده وجود ندارد. این امر، با توجه به کمبود منابع انسانی و به‌ویژه مددکاران اجتماعی، پزشکان و روانپزشکانی که با نظام قضایی همکاری می‌کنند، قابل‌تصور است؛ ولی همچنان، این پرسش باقی می‌ماند که چرا سیاست جنایی تقنینی باید به‌گونه‌ای نگاشته شود که قابلیت اجرای صحیح نداشته باشد؟

۲- پرونده شخصیت: تعامل قانون و قضا

با توجه به اهمیت پرونده شخصیت در رسیدگی به بزهکاری اطفال و نوجوانان، این پرسش مطرح است که آیا در عمل نیز قضات با توجه به تراکم پرونده‌ها، پرونده شخصیت و محتوای آن را برای صدور حکم مدنظر قرار می‌دهند؟ برخی نویسندگان پیرامون پرونده شخصیت بزرگسالان ادعا کرده‌اند «متأسفانه در رویه قضایی عملاً تشکیل پرونده شخصیت صرفاً به‌صورت کلیشه‌ای و کاملاً به‌دور از اهداف پیش‌بینی شخصیت صورت می‌پذیرد».^{۳۷} اگر این ادعا در خصوص پرونده‌های اطفال و نوجوانان نیز صادق باشد، چه‌بسا ارزش مقررات پرونده شخصیت زیر سؤال برود؛ زیرا بهترین مقررات نیز اگر به‌طور صحیح اجرا نشوند، تنها نوشته‌ای بر کاغذ هستند.

در این راستا، در پژوهش حاضر ۴۳ پرونده مطرح در شعبه ۲ دادگاه اطفال و نوجوانان همدان در سال ۱۴۰۱ مورد مطالعه قرار گرفتند و اطلاعات لازم از پرونده شخصیت آن‌ها رونوشت برداری گردید. با تحلیل رأی‌های صادره، ارتباط میان تشکیل این پرونده و تأثیر آن در صدور حکم و تعیین مجازات توسط قاضی و اعلام نظر مشاوران مربوطه در هر پرونده بررسی شد.

۲-۱- توصیف یافته‌های میدانی در پرتوی یافته‌های جرم‌شناختی

خلاصه اطلاعات پرونده‌های مطالعه شده در جدول ۲ قابل مشاهده است.

با توجه به یافته‌های میدانی جرایم ضرب و جرح، توهین، سرقت و ایجاد مزاحمت برای بانوان به ترتیب با ۲۷/۹، ۱۱/۶، ۱۳/۹ و ۶/۹ درصد بیشترین فراوانی را داشته‌اند که نشان‌گر شیوع جرایم خیابانی میان کودکان و نوجوانان است. این یافته، با نظریه‌های رایج جرم‌شناسی مبتنی بر رواج بیشتر

۳۷. فتاحی، حیدر و روح‌الله سپهری «تأثیرپذیری فرایند دادرسی کیفری از تشکیل پرونده شخصیت»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۲۶، ۱۰۲ (۱۴۰۱)، ۴۵۹.

جدول ۲: داده‌های پرونده اطفال و نوجوانان بزهکار

کد پرونده	جرم ارتکاب یافته	مجازات قانونی جرم	حکم قاضی	خلاصه نظر مشاور	نمره خطر	میزان تأثیر پرونده شخصیت			
						اصلاً	کم	متوسط	زیاد
۱	ضرب و جرح عمدی و توهین به اشخاص عادی	مواد ۸۸ و ۹۲	قرار موقوفی تعقیب، پرداخت دیه و اخذ تعهد کتبی به عدم تکرار جرم	به دلیل اثبات خود و قدرت‌نمایی در مدرسه و گزارش او به مدیر این اتفاق افتاده است	۳	۱			
۲	توهین به اشخاص عادی	ماده ۸۹	قرار موقوفی تعقیب به دلیل گذشت شاکی	پشیمان است و تقاضای کمک دارد	۲	۱			
۳	نزاع دسته‌جمعی و حمل سلاح سرد	ماده ۸۹	نزاع دسته‌جمعی سالیانه به انتفاء موضوع بوده و دلیلی بر بزه حمل سلاح سرد وجود ندارد؛ در نتیجه رأی برائت	پیشنهاد مشاوره	۶	۱			
۴	سرقت مسلحانه	ماده ۸۹	برائت متهمین	پیشنهاد مشاوره	۸	۱			
۵	سرقت، حمل مواد مخدر و رانندگی بدون گواهینامه	ماده ۸۸	نگهداری در کانون اصلاح و تربیت	به دلیل اعتیاد و طلاق والدین بسیار آسیب دیده و جلسات مشاوره با نوجوان و مادر او پیشنهاد شده است	۱۵		۱		
۶	ضرب و جرح عمدی	ماده ۸۹ و ۹۲	پرداخت دیه و قرار موقوفی تعقیب	اتهام را قبول نداشته و با توجه به استرس او، پیشنهاد چند جلسه مشاوره داده شده است	۲	۱			
۷	سرقت	ماده ۸۸	قرار موقوفی تعقیب به دلیل گذشت شاکی	به دلیل ضعف تربیتی در رفتار مادر و فقدان نظارت پدر و دیر بودن او، از حمایت و رسیدگی خانواده محروم بوده است	۴	۱			
۸	ایراد ضرب و جرح عمدی با چاقو	ماده ۸۹ و ۹۲	پرداخت جزای نقدی و پرداخت دیه	به اتهام وارده اعتراض و تقاضای کمک دارد	۲	۱			
۹	رابطه نامشروع مادون زنا	ماده ۸۹	۱۸۰ ساعت خدمات عمومی رایگان، صدور قرار تعلیق مراقبتی با توجه به وجود جهات تخفیف و گذراندن یک دوره آموزشی کسب مهارت‌های زندگی و اخلاقی زیر نظر اداره بهزیستی	به دلیل تجاوز در دوران کودکی و مخفی کردن آن دارای ضعف تربیتی بوده و پیشنهاد چند جلسه مشاوره تخصصی برای نوجوان و خانواده او	۲		۱		
۱۰	حمل و نگهداری مواد مخدر	ماده ۸۸	پرداخت جزای نقدی	اتهام را قبول داشته، پشیمان است و تقاضای کمک دارد	۶	۱			
۱۱	رانندگی بدون گواهینامه و مزاحمت برای بانوان	ماده ۸۹	پرداخت جزای نقدی و برائت متهم در خصوص اتهام مزاحمت برای بانوان	اتهام را قبول داشته، پشیمان است و تقاضای کمک دارد	۴	۱			
۱۲	تصادف و رانندگی بدون گواهینامه	ماده ۸۹	پرداخت دیه و پرداخت جزای نقدی	دچار افسردگی شدید و علائمی از توهم؛ نیاز به چند جلسه مشاوره تخصصی	۵	۱			
۱۳	توهین و ایراد ضرب و جرح با چاقو	ماده ۸۸ و ۹۲	عدم احراز اتهام و پرداخت دیه	به دلیل ضعف تربیتی و نداشتن مهارت کنترل خشم، نیاز به جلسات مشاوره‌ای و آموزش مهارت‌های زندگی و استفاده از مجازات‌های جایگزین	۴	۱			
۱۴	توهین و ایراد ضرب و جرح با چاقو	ماده ۸۸ و ۹۲	عدم احراز اتهام و پرداخت دیه	پسری ۹ ساله بوده و به دلیل تحریک خانواده و اختلافات درگیر شده است	۴	۱			

کد پرونده	جرم ارتکاب یافته	مجازات قانونی جرم	حکم قاضی	خلاصه نظر مشاور	نمره خطر	میزان تأثیر پرونده شخصیت			
						زیاد	متوسط	کم	اصلا
۱۵	حمل مشروبات الکلی	ماده ۸۹	پرداخت ۲۵ میلیون ریال جزای نقدی و معلوم نمودن مشروبات مکشوفه	ارجاع نوجوان به مشاوره تخصصی تر برای کسب مهارت زندگی و تنبیه (خدمات رایگان عمومی)	۶			۱	
۱۶	نگهداری مشروبات الکلی	ماده ۸۹	پرداخت ۲۵ میلیون ریال جزای نقدی و معلوم نمودن مشروبات مکشوفه	اتهام را قبول داشته، پشیمان است و تقاضای کمک دارد	۳			۱	
۱۷	تهدید با چاقو	ماده ۸۹	قرار موقوفی تعقیب به دلیل گذشت شاکی	اتهام را قبول نداشته، اعتراض و تقاضای کمک دارد	۲			۱	
۱۸	تهدید	ماده ۸۹	قرار موقوفی تعقیب به دلیل گذشت شاکی	اتهام را قبول نداشته و برای آن شاهد دارد، اعتراض و تقاضای کمک دارد	۳			۱	
۱۹	تسبیب در ایراد صدمه غیر عمدی	ماده ۸۸ و ۹۲	اخذ تعهد کتبی به عدم تکرار جرم و پرداخت دیه	نوجوان جرم را قبول ندارد و علت شکایت شاکی را خصوصی از قیل می‌داند	۲			۱	
۲۰	تحصیل مال مسروقه	ماده ۸۹	نگهداری در کانون اصلاح و تربیت	اتهام را قبول داشته، پشیمان است و تقاضای کمک دارد	۲		۱		
۲۱	تحصیل مال مسروقه	ماده ۸۹	۳۰۰ ساعت خدمات عمومی رایگان	اتهام را قبول داشته، پشیمان است و تقاضای کمک دارد	۵		۱		
۲۲	ضرب و جرح عمدی	ماده ۸۹ و ۹۲	پرداخت جزای نقدی و پرداخت دیه	اتهام وارد شده را قبول ندارد و می‌گوید جهت جدا نمودن مداخله کرده و تقاضای کمک دارد	۴			۱	
۲۳	ضرب و جرح عمدی	ماده ۸۹ و ۹۲	پرداخت جزای نقدی و پرداخت دیه	اتهام وارد شده را قبول ندارد و می‌گوید جهت جدا نمودن مداخله کرده و تقاضای کمک دارد	۵			۱	
۲۴	ضرب و جرح عمدی	ماده ۸۹ و ۹۲	پرداخت جزای نقدی و پرداخت دیه	اتهام وارد شده را قبول ندارد و می‌گوید جهت جدا نمودن مداخله کرده و تقاضای کمک دارد	۳			۱	
۲۵	سرقه	ماده ۸۹	پرداخت جزای نقدی	اتهام سرقت را قبول دارد	۴			۱	
۲۶	سرقه	ماده ۸۹	پرداخت جزای نقدی	اتهام را قبول نداشته، اعتراض و تقاضای کمک دارد	۳			۱	
۲۷	سرقه	ماده ۸۹	پرداخت جزای نقدی	اتهام را قبول داشته و تقاضای کمک دارد	۴			۱	
۲۸	ایراد جرح عمدی با چاقو	ماده ۸۸ و ۹۲	پرداخت دیه و اخذ تعهد کتبی	شرکت در جلسات مشاوره با روان‌شناس بالینی متخصص کودک و نوجوان	۵			۱	
۲۹	مزاحمت برای بانوان و ضرب و جرح عمدی	ماده ۸۸	اخذ تعهد کتبی به عدم تکرار جرم و پرداخت دیه	دچار ضعف تربیتی بوده و نیاز به چند جلسه مشاوره تخصصی دارد	۲			۱	
۳۰	مزاحمت برای بانوان	ماده ۸۸	اخذ تعهد کتبی به عدم تکرار جرم	نیاز به تعهد و چند جلسه مشاوره تخصصی	۳			۱	
۳۱	ایراد جرح عمدی با چاقو و توهین	ماده ۸۸ و ۹۲	اخذ تعهد کتبی به عدم تکرار جرم و پرداخت دیه، برائت از اتهام توهین	ارجاع به چند جلسه مشاوره تخصصی	۲			۱	
۳۲	حمل سلاح سرد	ماده ۸۸	مراجعه به مددکار بهزیستی	چند جلسه مشاوره تخصصی برای نوجوان و خانواده او	۳		۱		
۳۳	رانندگی بدون گواهینامه	ماده ۸۹	پرداخت جزای نقدی	اتهام وارد شده را قبول دارد	۲			۱	
۳۴	رابطه نامشروع با منافی عفت (غیر از زنا)	ماده ۸۹	۱۸۰ ساعت خدمات عمومی رایگان و گذراندن یک دوره آموزشی کسب	مشاوره تخصصی با نوجوان	۳		۱		

کد پرونده	جرم ارتکاب یافته	مجازات قانونی جرم	حکم قاضی	خلاصه نظر مشاور	نمره خطر	میزان تأثیر پرونده شخصیت			
						زیاد	متوسط	کم	اصلا
			مهارت‌های زندگی و اخلاقی زیر نظر اداره بهزیستی						
۳۵	اخلال در نظم عمومی (ایراد ضرب عمدی بدون اثر)	ماده ۸۹	۱۸۰ ساعت خدمات عمومی رایگان و پرداخت جزای نقدی	ارجاع به مشاوره	۳			۱	
۳۶	تخریب و ایجاد حریق در تأسیسات مورد استفاده عمومی	ماده ۸۸	گذشت شاکی و صدور قرار موقوفی تعقیب	گرفتن تعهد از نوجوان، پرداخت جزای نقدی و ارجاع به چند جلسه مشاوره برای کسب مهارت‌های زندگی	۲				۱
۳۷	رابطه نامشروع مادون زنا	ماده ۸۸	اخذ تعهد کتبی به عدم تکرار جرم	با توجه به شرایط نوجوان و خانواده او، ارجاع به بهزیستی	۸			۱	
۳۸	تبلیغ علیه نظام جمهوری اسلامی ایران	ماده ۸۸	اخذ تعهد کتبی به عدم تکرار جرم	چند جلسه مشاوره تخصصی و تنبیهی برای جلوگیری از ارتکاب مجدد جرم (خدمات عمومی رایگان)	۲				۱
۳۹	ضرب و جرح عمدی	ماده ۸۹ و ۹۲	قرار موقوفی تعقیب به دلیل گذشت شاکی و پرداخت دیه	اظهار دارد از خودش دفاع کرده و اتهام را قبول ندارد	۲				۱
۴۰	راندگی بدون گواهینامه و شرب خمر	ماده ۸۹	پرداخت جزای نقدی	اتهام را قبول دارد	۲				۱
۴۱	آدم‌ربایی، تهدید از طریق فیلم، انتشار فیلم مستهجن	ماده ۸۸	نگهداری در کانون اصلاح و تربیت	ارجاع به کانون اصلاح و تربیت و آموزش کسب مهارت‌های زندگی	۸			۱	
۴۲	آدم‌ربایی، تهدید از طریق فیلم، انتشار فیلم مستهجن	ماده ۸۸	نگهداری در کانون اصلاح و تربیت	ارجاع به کانون اصلاح و تربیت و آموزش کسب مهارت‌های زندگی	۵			۱	
۴۳	حمل و استعمال مشروبات الکلی	ماده ۸۸	اخذ تعهد کتبی به عدم تکرار جرم	به دلیل وسوسه دوستان مرتکب شده و پشیمان است	۵				۱

جرایم ساده در این قشر سنی هماهنگی دارد.^{۳۸} همچنین، در تنها ۸ مورد از ۴۳ نمونه مورد مطالعه، بزهدار دختر بوده است^{۳۹} که با نظریه‌ها و آمار جهانی مبنی بر نرخ بسیار پایین ارتکاب جرم از سوی دختران/زنان هماهنگی دارد.^{۴۰} یکی از دختران بزهدار (نمونه شماره ۹) که مرتکب جرایم منافی عفت شده، در کودکی مورد تجاوز جنسی قرار گرفته است که یادآور این باور رایج در جرم‌شناسی است که بزه دیدگی جنسی در دوران کودکی پیش‌بینی‌کننده تبدیل شدن به بزهدار جنسی در بزرگسالی است.^{۴۱}

گرچه با توجه به واحد بودن نمونه و وضعیت خاص جرم‌انگاری جرایم منافی عفت همراه رضایت در نظام حقوقی ایران، نمی‌توان نتیجه علمی از آن گرفت، این نمونه قابل تأمل است. در ۳۲/۵ درصد پرونده‌ها، نظر مشاور به پشیمانی متهم نوجوان و تقاضای کمک محدود شده است و البته معلوم نیست که آیا منظور از کمک فقط صدور رأی سبک است یا ارائه کمک حقوقی، مالی، روانشناسی و ... را نیز در برمی‌گیرد. با این حال، وجود ۱۷ مورد پیشنهاد مشاوره جالب است؛ اما ارجاع به مشاوره الزامی نیست و نظارتی بر انجام آن صورت نمی‌گیرد و پس از آن، مشاوران هیچ‌گونه اطلاعی از

۳۸. علی نجفی‌نوانا، جرم‌شناسی (تهران: آوای حکمت، ۱۴۰۰)، ۱۹۵-۱۸۷.

۳۹. گفتنی است که نمونه‌های شماره ۲، ۹، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۳۴، ۳۷ و ۳۸ بزهداران دختر بوده‌اند که ۳ نفر از آن‌ها مرتکب ضرب و جرح عمدی، ۳ نفر مرتکب رابطه نامشروع مادون زنا، ۱ نفر مرتکب توهین و ۱ نفر مرتکب تبلیغ علیه نظام جمهوری اسلامی شده‌اند. شیوع نسبتاً بالای جرایم منافی عفت، تأییدی بر نظریه‌های برخی نظریه‌های اولیه پیرامون بزهداری زنان است که بزهداری زنان را صرفاً منحصر به جرایم جنسی می‌دانست. شلدون و النور گلوک نیز در سال ۱۹۳۴ با مطالعه بر روی ۵۰۰ زن زندانی دریافتند نیمی از آنان خودفروش و نیمی مبتلا به بیماری‌های مقاربتی بوده‌اند. نک: شهلا معظمی، «بررسی جرم‌شناختی جرایم زنان» در علوم جنایی، مجموعه مقالات در تجلیل از استاد محمد آشوری (تهران: سمت، ۱۳۸۳). گرچه نمونه آماری جرایم منافی عفت دختران در پژوهش حاضر، اندک است و نمی‌توان نتیجه‌ای از آن استخراج نمود، به نظر می‌رسد شیوع بالای این نوع بزهداری میان دختران باید مورد توجه دقیق‌تر سیاست‌گذاران برای انجام اقدامات حمایتی قرار گیرد.

۴۰. مطابق گزارش‌های رسمی در ایالات متحده حدود ۲۶/۹ درصد متهمان بازداشت‌شده، زن هستند که کمی بیش از یک‌چهارم کل مرتکبان است. در اروپا نیز نرخ ارتکاب جرم از سوی زنان بین ۳/۴ درصد در آلبانیا تا ۲۵/۴ درصد در آلمان متغیر بوده است.

Tripković, Milena, and Mojca M. Plesniča, "Women, Crime Rates and Punishment: A Global View". *umetnosti & Inštitut za kriminologijo* (2018), 9-23

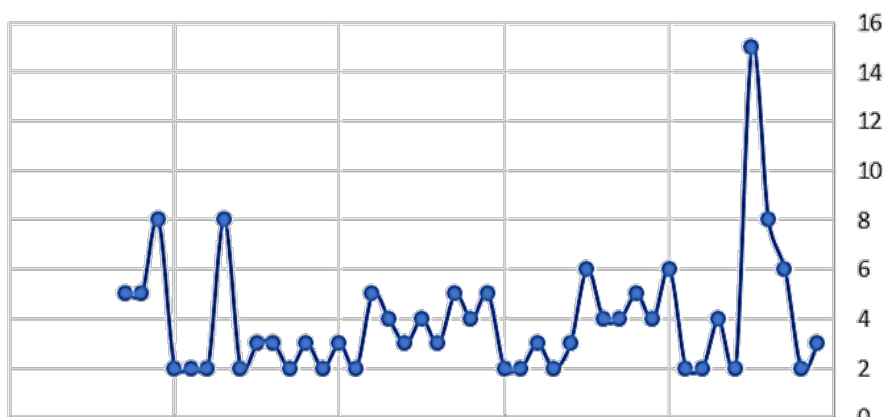
41. Faupel. Susan. Etiology of Adult Sexual Offending. SOMAPI Research Brief. US. Department of Justice (2015), 2.

بزهکاران نوجوان در اختیار ندارند. در برخی نمونه‌ها (مانند موارد ۱۲، ۱۹، ۵، ۷) نظر مشاور با توجه به تجربه‌های منفی و باهدف مسئولیت‌پذیر نمودن نوجوان (موارد ۴۲، ۴۱، ۳۶، ۱۵) ابراز شده است که با الگوی آر.ان. آر هماهنگی دارد، گرچه معلوم نیست مسئولیت‌پذیر نمودن نوجوان دقیقاً چگونه صورت گرفته است.

پرسشنامه مورد استفاده برای پرونده شخصیت، بسیار ساده و حتی ابتدائی است. با این حال، می‌توان عوامل خطر پرداخته‌شده در آن را به چند زیرگروه تقسیم نمود. در این نمونه، بیشترین نمره خطر برابر با ۲۰ و کمترین نمره خطر برابر با صفر است. با یک تقسیم‌بندی از این نمره خطر، اشخاص دارای نمره ۵ تا ۱۰، در معرض خطر و اشخاص دارای نمره ۱۰ تا ۲۰، دارای حالت خطرناک و نیازمند اقدامات حمایتی، نظارتی و اجتماعی هستند.

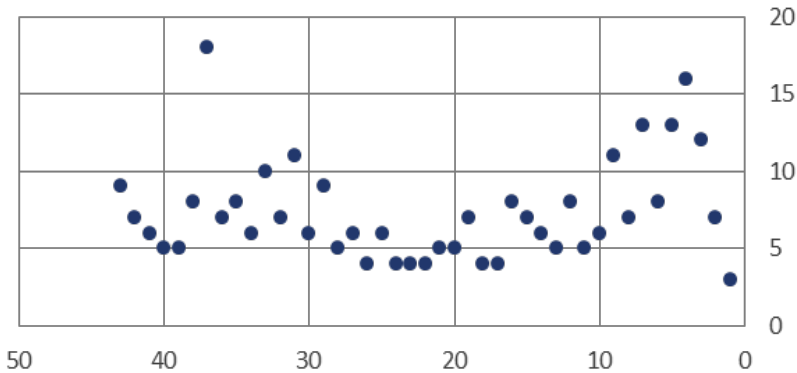
جدول ۳: ارزیابی نمره خطر آزمودنی‌ها

عوامل خطر			
در سطح خانواده	در سطح رفتارها	در سطح تحصیلی / شغلی	در سطح دوستان
در قید حیات بودن والدین	رفتارهای پرخاشکرانه	شکست تحصیلی	دوستان ناباب
موقعیت ازدواجی والدین	علائم اضطراب و استرس	ترک تحصیل	ارتباط با همسالان بزهکار
وضعیت اقتصادی	توهم شنیداری و دیداری	بیکاری و نارضایتی شغلی	ارتباط با غیر همسالان
سابقه اعتیاد یکی از اعضای خانواده	سابقه اعتیاد	فقدان آینده‌بینی و برنامه‌ریزی	الگوگیری نامناسب
سابقه کیفری یکی از اعضای خانواده	سابقه خودکشی و خودزنی	فقدان حضور در فعالیت‌های اجتماع پسند	گذران تمام‌وقت با دوستان

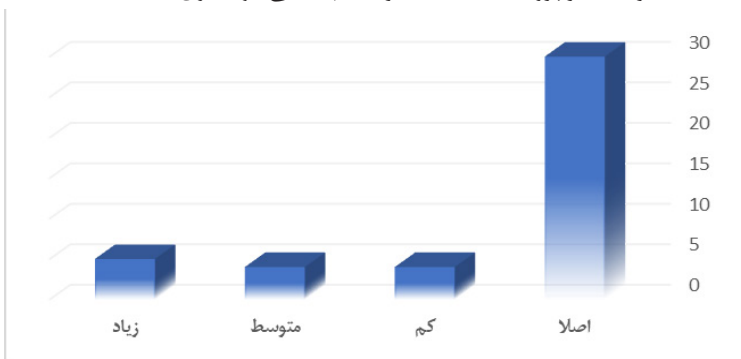
نمودار ۱: نمره خطر آزمودنی‌ها

با توجه به فرم ضمیمه شده تشکیل پرونده شخصیت (بند «و» نظر مشاور) مبتنی بر سؤال های مطرح شده از علت ارتکاب جرم و آینده فرد بزهکار، مشاور تشخیص خود را از بیشترین به کمترین تأثیر (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و اصلاً) ارزیابی می کند. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات مذکور، به نمره گذاری این تأثیرات پرداخته شده است که کمترین نمره برابر با صفر (اصلاً) و بیشترین نمره برابر با ۴ (خیلی زیاد) می باشد. شایان ذکر است در فرم تشکیل پرونده شخصیت، تکرار جرم به صورت نمره ریسک، توسط مشاور تعیین نشده است و مشاور وضعیت های مذکور را به صورت کیفی و توصیفی مشخص می نماید.

نمودار ۲: ریسک تکرار بزهکاری از نظر مشاور

پس از تکمیل پرونده شخصیت و تعیین ریسک تکرار بزهکاری از دیدگاه مشاوران، پرونده ها به نظر قاضی رسیده اند. میزان تأثیر پرونده شخصیت بر حکم قاضی در جدول ۲ نشان داده شده است.

نمودار ۳: میزان تأثیر پرونده شخصیت بر حکم قاضی

بنابراین در نمونه مورد بررسی در ۶۹/۷ درصد پرونده ها، پرونده شخصیت هیچ تأثیری در حکم صادره

از سوی قاضی نداشته است!

۲-۲- تحلیل یافته‌های میدانی در پرتوی آرای قضایی

با توجه به تأثیر اندک پرونده شخصیت در آرای صادره در نمونه مورد بررسی برخی نکات قابل توجه و تحلیل هستند.

در مواردی که به دلیل گذشت شاکی قرار موقوفی تعقیب صادر شده (۴ مورد) و نیز در موارد صدور رأی برائت (۱ مورد) به‌طور منطقی پرونده شخصیت هیچ تأثیری بر حکم صادره نداشته است. همین امر در موارد صدور حکم بر پرداخت دیه یا جزای نقدی نیز صادق بوده است. با این حال، صدور حکم به پرداخت جزای نقدی مطابق بندهای پ و ت^{۴۲} ماده ۸۹ ق.م.ا قابل انتقاد به نظر می‌رسد. گرچه قانون کاهش مجازات حبس تعزیری (۱۳۹۹/۲/۲۳) بسیاری از موارد صدور حکم بر حبس را با جزای نقدی جایگزین نموده، اتخاذ این تدبیر در خصوص اطفال و نوجوانان به دلایل زیر مناسب نیست: نخست اینکه، گرچه مطابق ماده ۱۲۱۶ ق.م.هرگاه صغیر ... باعث ضرر غیر شود، ضامن است (به شرط عدم وجود شرایط ماده ۷ قانون مسئولیت مدنی) و این ضامن، شامل پرداخت جزای نقدی نیز می‌شود. در عمل حکم به پرداخت جزای نقدی از سوی اطفال به تحقق هیچ‌یک از اهداف کیفی‌ها کمک نخواهد کرد؛ زیرا اشخاص زیر ۱۸ سال غیر رشید محسوب می‌شوند و چه بسا ارزش مال را به درستی درک نمی‌کنند. اموال آنان در اکثر قریب به اتفاق موارد، در اثر ارث یا هبه والدین حاصل شده و محکوم نمودنشان به جزای نقدی، در واقع برابر با محکوم نمودن والدین است. دوم اینکه، صدور حکم به پرداخت جزای نقدی، پیام نادرستی به کودک یا نوجوان می‌رساند و آن اینکه، می‌توان مرتکب جرایمی جدی مانند ضرب و جرح عمدی (نمونه‌های ۲۳، ۲۴ و ۲۲) یا سرقت (نمونه‌های ۲۶ و ۲۵) شد و در نهایت به کیفری خُرد مانند جزای نقدی محکوم گردید! این رویکرد بی‌شک بر قضاوت اخلاقی کودک یا نوجوان تأثیر منفی گذاشته و مسئولیت‌پذیری وی را تضعیف خواهد کرد. در حالی که یکی از اهداف پرونده شخصیت با توجه به الگوی آر.ان. آر باید تقویت مسئولیت‌پذیری فرد باشد.

نکته دیگر، توجه به جوانان دارای خطر کم و نیاز بالا است؛ زیرا هرچند کیفردهی چنین نوجوانی عادلانه نیست، بی‌شک رها کردن وی به حال خود نیز مدبرانه نخواهد بود. گفته شد که مطابق آمار جهانی

۴۲. دلیل عدم ذکر بند «ث» این ماده، اختصاص آن به جرایم تعزیری درجه ۷ و ۸ است که مطابق ماده ۲۸۶ ق.آ.د.ک در آنها تشکیل پرونده شخصیت الزامی نیست.

بسیاری از نوجوانان بزهکار مبتلا به نوعی از بیماری‌های روانی هستند. از یک سو، چنین اختلالاتی به حد اختلال روانی مطرح در ماده ۱۴۹ ق.م.ا.ن می‌رسند و از سوی دیگر، بزهکاری چنین نوجوانانی معمولاً آن قدر جدی نیست که حکمی مانند نگهداری در کانون اصلاح و تربیت در خصوصشان داده شود و در نتیجه، مشمول اقدامات روان‌شناسی پیش‌بینی‌شده در آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور (۱۴۰۰) گردد؛ بنابراین، گویی قانون‌گذار ترجیح داده چنین نوجوانانی را بدون مداخله رها نماید، امری که با اصول مداخله حمایتی سازگاری ندارد. در بسیاری از پرونده‌ها پیشنهاد ارائه مشاوره به این بزهکاران مطرح شده است؛ اما شاید صرف مشاوره روانشناسی برای درمان این نوجوانان کافی نباشد و نیازمند مداخله روانپزشکی حمایتی بیشتری باشند.

در راستای نکته پیشین، فقدان وجود پزشک یا روانپزشک در پرونده شخصیت، ایراد مهم وارد بر روند کنونی تشکیل این پرونده است. گرچه در مواد متعددی از دستورالعمل تشکیل پرونده شخصیت (بند «ث» ماده ۱، ماده ۸، بند «پ» ماده ۹، مواد ۱۳ و ۱۹) به ارجاع پرونده به پزشک اشاره شده، در هیچ یک از پرونده‌های مورد مطالعه گزارش پزشکی مجزایی وجود نداشت. بدیهی است که پرونده شخصیت بدون یاری گرفتن از پزشک/روانپزشک بسیار ناقص خواهد بود و ماده ۱۹ دستورالعمل نیز سازمان پزشکی قانونی را موظف به فراهم نمودن تمهیدات لازم در این راستا کرده است.

نتیجه‌گیری

بزهکاری اطفال و نوجوانان، موضوعی بسیار مهم و رسیدگی به آن نیازمند آگاهی از علوم بسیاری به غیر از حقوق کیفری است. لزوم تشکیل پرونده شخصیت در پرونده‌های درجه ۱ تا ۶ بزهکاری اطفال و نوجوانان، اذعان دوباره به این پیچیدگی است. با این حال، سیاست جنایی قضایی همواره تابع سیاست جنایی تقنینی نیست. به طوری که امروزه علم اجرا،^{۴۳} به بررسی جنبه‌ها و چالش‌های تبدیل نظریه به سیاست اجرایی، با توجه به موانع عملیاتی مانند مقاومت نیروی انسانی، موانع مالی، مهارتی، آموزشی و تداوم سیاست اجرایی می‌پردازد.^{۴۴} با این حال، گویی در سیاست جنایی ایران، بیشترین توجه معطوف به تغییر قوانین بوده تا به‌درستی اجرا شدن آنها.^{۴۵} حوزه موضوع مقاله، یعنی تأثیر شخصیت در فرایند دادرسی نیز از این قاعده مستثنی نبوده است و ابهام سیاست جنایی تقنینی نیز در این امر بی‌تأثیر نیست.

43. Implementation Science

44. See: Sullivan, op.cit, 176-212.

۴۵. در تأیید این گفتار، می‌توان به تغییرات گسترده قوانین کیفری در ۵۰ سال اخیر اشاره نمود.

نخستین ایراد، انتخاب نام پرونده شخصیت، با گرت‌برداری از حقوق فرانسه، برای پرونده‌ای جامع و حاوی اطلاعاتی بسیاری بیشتر از شخصیت بزه‌کار است. دومین ایراد، نظام‌مند نبودن پرسش‌های این پرونده و نحوه نمره‌دهی به آن است، به طوری که می‌توان گفت این پرونده متعلق به نسل اول پیش‌بینی جرم است.^{۴۶} سومین ایراد، عدم توجه به عوامل حمایتی و مسئولیت‌پذیری کودک یا نوجوان است. همان اندازه که مشکلات خانوادگی یا معاشرت با دوستان ناباب می‌تواند عامل خطر برای بزه‌کاری باشد، تغییرات مثبتی مانند پیشرفت درسی، ترک اعتیاد، درمان، یافتن دوستان قانون‌مدار و... می‌توانند تأثیر عوامل خطر را خنثی نمایند. همچنین، مداخله نظام کیفری باید باهدف پاسخ‌گو نمودن بزه‌کار صورت گیرد و این امر با صدور حکم به پرداخت جزای نقدی محقق نخواهد شد. از این رو، شاید بسیار بهتر بود قانون‌گذار ایرانی با الهام از آزمون‌های استاندارد مبتنی بر الگوی خطر، نیاز، مسئولیت‌پذیری پرونده شخصیت را وارد نظام عدالت کیفری اطفال و نوجوانان می‌نمود.

در حوزه سیاست جنایی قضایی، مطابق یافته‌های میدانی در ۶۹/۷ درصد پرونده‌ها پرونده شخصیت هیچ تأثیری در حکم صادره از سوی قاضی نداشته است. به عبارت دقیق‌تر، نهادهای ارفاقی در بیشتر پرونده‌ها اعمال می‌شوند؛ اما احتمال اینکه پرونده شخصیت یا نظر مشاور مبنای صدور رأی قرار گیرد، بسیار کم است. دلیل این امر مطابق مصاحبه انجام‌شده با قاضی و مشاوران دادگاه اطفال و نوجوانان این بوده است که «سایر نهادهای ارفاقی به‌اندازه‌ای زیاد هستند که نوبت به تأثیرگذاری پرونده شخصیت نمی‌رسد». این گفته، حاکی از آن است که در نظام عدالت کیفری ایران، پرونده شخصیت تنها به‌عنوان راهبردی برای تخفیف کیفر شناسایی شده است، در حالی که پرونده شخصیت، می‌تواند حاکی از خطر تکرار جرم در آینده باشد و تدابیری برای کاهش آن پیشنهاد کند. همچنین گرچه به دلیل حجم نمونه، امکان استقرای یافته‌ها به‌تمامی پرونده‌ها وجود ندارد، یافته تأثیر اندک پرونده شخصیت بر رأی دادگاه زنگ خطری برای رویکرد دیوان سالارانه به مقوله پرونده شخصیت است که مطابق آن، این پرونده فقط به دلایل قانونی و به‌طور شکلی تشکیل می‌شود، بدون اینکه اهداف مدنظر قانون‌گذار در آن رعایت شود. مشکل عملی دیگر، عدم استفاده از مشاوران متخصص در حوزه مددکاری اجتماعی و پزشکان است. با وجود پیش‌بینی مددکاران اجتماعی در معیت دادسرا و دادگاه، این مهم همچنان اجرایی نشده و حضور مشاوران در محیطی که شایسته مشاوره، مصاحبه و اقدامات لازم در جهت تکمیل و تشکیل پرونده شخصیت باشد، فراهم نشده است. کمبود نیروی انسانی، به‌ویژه در شهرهای کوچک، محسوس

و آموزش و تعلیم مددکاران اجتماعی برای رفع این کمبود ضروری است. همین کمبود در فقدان وجود گزارش پزشکی در پرونده‌های شخصیت مورد مطالعه مشهود است.

نکته دیگر، محدودیت پژوهش در بررسی پرونده‌ها بوده است. در این پژوهش، مطالعه پرونده‌های دادگاه کیفری یک اطفال و نوجوانان به دلایل عملی میسر نگردید. چه‌بسا در صورت مطالعه پرونده‌های این دادگاه، نتایج پژوهش در مورد میزان تأثیر پرونده شخصیت بر حکم قاضی متفاوت می‌بود. با این همه این محدودیت امکان تمرکز پژوهش بر تأثیر پرونده شخصیت بر فرایند رسیدگی در بزهکاری‌های درجه ۴ تا ۶ را فراهم نمود که جرایم نسبتاً خرد محسوب می‌شوند. پُر واضح است که اگر قانون‌گذار تشکیل این پرونده را برای جرایم درجه ۵ و ۶ نیز مقرر نموده، هدفی از این مقرر داشته است؛ هدفی که لااقل مطابق یافته‌های این پژوهش محقق نشده است. همچنین، تنها پرونده‌های دارای مجازات قانونی تعزیری درجه ۷ و ۸ با توجه به عدم تشکیل پرونده شخصیت مورد مطالعه قرار نگرفتند. با این حال، اکثر پرونده‌های موجود در این دسته جای می‌گرفتند و جرم رانندگی بدون گواهینامه، موضوع ماده ۷۲۳ ق.م.ا.ب. بیشترین فراوانی را میان پرونده‌های اطفال و نوجوانان داشت. این امر، شاید نیازمند مذاقه قانون‌گذار پیرامون قضازدایی یا کیفرزدایی این رفتار باشد؛ به‌ویژه آنکه در بسیاری از کشورها، امکان صدور گواهینامه رانندگی برای افراد ۱۶ سال و حتی جوان‌تر نیز وجود دارد.^{۴۷} در نهایت، با توجه به یافته‌های میدانی می‌توان موارد زیر را پیشنهاد نمود:

دستورالعمل تشکیل پرونده شخصیت نیازمند بازنگری است. این پرونده باید مطابق استانداردهای علمی و با توجه به عوامل خطر، حمایتی و مسئولیت‌پذیری کودک یا نوجوان تنظیم شود و نمره هر یک از عوامل خطر یا حمایتی مشخص باشد و در عین حال، مشاور یا قاضی یا ایفای نقشی فعال، امکان در نظر گرفتن نمره‌ای بیشتر یا کمتر به هر یک اجزای مورد سنجش در این پرونده را داشته باشند.

عدم حضور یا حضور کمرنگ مددکار اجتماعی، پزشک و روانپزشک در تشکیل پرونده شخصیت، موجب می‌شود این پرونده فاقد اطلاعات دقیق پیرامون کودک یا نوجوان بزهکار باشد و تنها به دلیل اینکه قانون تشکیل آن را الزامی دانسته به‌صورت فرم‌های آماده پر شود و در پرونده قرار گیرد و شاید یکی از دلایل بی‌تأثیری آن در آرای صادره در نمونه مورد بررسی، غیرتخصصی بودن باشد.

گرچه معمولاً این‌گونه پنداشته می‌شود که پرونده شخصیت تنها می‌تواند بر آرای صادره از سوی

۴۷. حداقل سن مجاز رانندگی در کشورهای جهان:

<https://www.rhinocarhire.com/Drive-Smart-Blog/Minimum-Driving-Age-Country.aspx>

قاضی در راستای تخفیف کیفر تأثیرگذار باشد. نباید نقش این پرونده را در سایر مراحل فرایند دادرسی و پسا دادرسی نادیده گرفت. صدور قرار تأمین کیفری و انواع قرارهای قاطع دعوی کیفری و مدیریت نگهداری مددجوی نوجوان در کانون اصلاح و تربیت (مواد ۲۸۰ تا ۲۸۲ آئین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مصوب ۱۴۰۰) همگی متأثر از پرونده شخصیت هستند. همچنین، پیش‌بینی خطر تکرار بزهکاری و اتخاذ تدابیر مناسب تأمینی و تربیتی می‌توانند از کاربردهای این پرونده باشند. گام نخست برای تحقق این اهداف، استانداردسازی پرونده شخصیت است.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- ابراهیمی، شهرام. «تحولات حقوق کیفری اطفال در فرانسه در پرتو قانون عدالت کیفری کودکان و نوجوانان». فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۲۶، ۱۰۲ (۱۴۰۲)، ۱۶۷-۱۸۸. DOI: 10.52547/jlr.2023.229621.2373
- ابراهیمی، شهرام. «پیشگیری از تکرار جرم از طریق هوش مصنوعی؛ مقتضیات و محدودیت‌ها». دو فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری، ۱۹، ۲۳ (۱۴۰۱)، ۵۴-۳۳. DOI: 10.30513/cld.2023.4345.1701
- حیدری، سید علی و خوش‌نویس، الهه. «اختلال سلوک و اختلال شخصیت ضداجتماعی» در دانش‌نامه علوم جنایی اطفال و نوجوانان، به اهتمام شهلا معظمی و محمود مهدوی. تهران: دادگستر، ۱۴۰۰.
- رایجیان اصلی، مهرداد. کلیات جرم‌شناسی. چاپ اول. تهران: نگاه معاصر، ۱۴۰۱.
- عابدینی، غلام‌رضا و علوی، محمدتقی. «بررسی محتویات پرونده شخصیت اطفال و نوجوانان در حقوق ایران». فصلنامه حقوق جزا و سیاست جنایی، ۱، ۱ (۱۳۹۵)، ۹۷-۱۱۹.
- غلامی، حسین و برزگر، مه‌ری. «کارکرد روش‌های پیش‌بینی تکرار جرم در اعطای آزادی مشروط». فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، ۷، ۲۴ (۱۳۹۷)، ۳۶-۹. DOI: 10.22054/jclr.2018.24492.1477
- فارسی، مهوش، خسروشاهی، قدرت‌اله و سپهری، روح‌الله. «تحلیل جرم‌شناختی پرونده شخصیت از تئوری تا عمل با رویکرد پیشگیری از تکرار جرم و اصلاح مجرم (مطالعه موردی شهرستان اهواز)». فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، ۵۹ (۱۴۰۰)، ۱۱۳-۸۳.
- فتاحی، حیدر و سپهری، روح‌الله. «تأثیرپذیری فرایند دادرسی کیفری از تشکیل پرونده شخصیت». فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۲۶، ۱۰۲ (۱۴۰۱)، ۴۷۶-۴۵۷. DOI: 10.52547/jlr.2022.229239.2358
- کارلسون، کریستوفر و سارنکی، جرسی. جرم‌شناسی جریان زندگی. چاپ اول. ترجمه مه‌ری برزگر. تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۹.
- کونانی، سلمان، مهدوی ثابت، محمدعلی، اردبیلی، محمدعلی و آشوری، محمد. «ارزیابی انتقادی نظریه شکست اصلاح و درمان». فصلنامه تعالی حقوقی، ۶، ۴ (۱۳۹۹)، ۱۲۴-۸۴. DOI: 10.22034/thdad.2021.520626.1630
- کی‌نیا، مهدی. مبانی جرم‌شناسی. دوره دوجلدی. چاپ نوزدهم. تهران: دانشگاه تهران، ۱۴۰۰.
- معظمی، شهلا. «بررسی جرم‌شناختی جرایم زنان» در علوم جنایی، مجموعه مقالات در تجلیل از استاد محمد آشوری. تهران: سمت، ۱۳۸۳.
- مؤذن‌زادگان، حسنعلی و امیری، سعید. «چالش‌های تقنینی و قضایی ادله علمی در حقوق کیفری ایران». دو فصلنامه پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۱۰، ۱۹ (۱۴۰۱)، ۷۳-۳۷. DOI: 10.22034/jclc.2022.304090.1558
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. «مباحثی در علوم جنایی»، به کوشش شهرام ابراهیمی. ویراست هفتم، ۱۳۹۱.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. «کیفرشناسی نو-جرم‌شناسی نو» در تازه‌های علوم جنایی (مجموعه مقاله‌ها). جلد اول. چاپ دوم. تهران: میزان، ۱۳۹۲.
- نجفی توانا، علی. جرم‌شناسی. چاپ دوم. تهران: آوای حکمت، ۱۴۰۰.

ب) منابع خارجی

- Andrews, D.A., and James Bonta. The Psychology of Criminal Conduct. (Eds). London,

UK: Routledge, 1994.

- Baird, Chris, Theresa Healy, Kristen Johnson, Andrea Bogies, Erin Wicke Dankert, and Chris Scharenbroch. A Comparison of Risk Assessment Instruments in Juvenile Justice. National Council on Crime and Delinquency, 2013.

- Borum, Randy, Henry Lodewiks, Patrick A. Barterl, and Adelle E. Forth. Structured Assessment of Violence Risk in Youth (SAVRY), in R.k Otto & K.s Douglas (EDs), Handbook of Violence Risk Assessment, Routledge/Taylor Francis Group, 2010.

- Bruinsma, Gerben and David Weisburd. Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice. Eds. USA, New York: Springer, 2014.

- Ernst, Monique, Daniel S. Pine, and Michael Hardin. "Triadic Model of the Neurobiology of Motivated Behavior in Adolescence". *Psychological Medicine*, 36, 3 (2006), 299-312.

DOI: 10.1017/S0033291705005891.

- Dowd, Nancy E. A New Juvenile Justice System: Total Reform for a Broken System. USA, New York: New York University Press, 2015.

- Faupel. Susan. Etiology of Adult Sexual Offending. SOMAPI Research Brief. US Department of Justice, 2015.

- Morgan, Robert D. The Sage Encyclopedia of Criminal Psychology. 4 Vols. USA, Thousand Oaks: Sage, 2019.

- Sullivan, Christopher J. Taking Juvenile Justice Seriously: Developmental Insights and System Challenges. 1st Ed. USA, Philadelphia: Temple University Press, 2017.

- Tripković, Milena, and Mojca M Plesnič. "Women, Crime Rates and Punishment: A Global View". *lovenska akademija znanosti in umetnosti & Inštitut za kriminologijo*, 2018.

Vincent, Gina M., Laura S. Guy, and Thomas Grisso. Risk Assessment in Juvenile Justice: A Guidebook for Implementation. Models for Change, 2012.

- Vincent, Gina M. "Using Risk Assessment and Risk-Needs-Responsivity Principles in Juvenile Justice". *Psychiatry Issue Brief*. 13, 2 (2016).

- Websites:

<https://www.rhinocarhire.com/Drive-Smart-Blog/Minimum-Driving-Age-Country.aspx>

This Page Intentionally Left Blank